

Türkiye Türkçesindeki *-lık* Ekinin Rusçadaki Sözcük Türetme Ekleriyle Biçim Birimsel ve Anlamsal Eşdeğerlilik Açısından Karşılaştırmalı İncelenmesi

DOÇ. DR. REŞAT ŞAKAR*

Öz

Bu çalışma, Türkiye Türkçesindeki *-lık* / *-lik* ekinin biçim bilimsel işlevlerini Rusçadaki sözcük türetme ekleriyle karşılaştırmalı olarak incelemektedir. Türkçede tek bir ekle gerçekleştirilen soyut kavram, meslek, topluluk veya durum bildiren adların, Rusçada farklı morfolojik stratejiler ve çeşitli ekler aracılığıyla karşılanması, araştırmanın temel çıkış noktasıdır. Çalışmanın amacı, *-lık* / *-lik* ekinin Rusçadaki biçim birimsel karşılıklarını işlev ve anlam düzeyinde tespit ederek, iki dil arasındaki benzerlik ve farklılıkları ortaya koymaktır. Araştırma, karşılaştırmalı dil bilim çerçevesinde betimleyici ve çözümleyici yöntemlerle yürütülmüştür. Öncelikle Türkçede *-lık* / *-lik* eki ile türetilmiş sözcükler anlam alanlarına göre (soyut kavram, meslek, topluluk vb.) sınıflandırılmış, ardından Rusçada bu anlam alanlarını karşılayan ekler belirlenmiştir. Veri seti, N. Şvedova'nın editörlüğündeki *Russkaya grammatika* (Rus. Русская грамматика)'dan elde edilen ve *-lık* / *-lik* ekine anlamca denk düşen Rusça son ekler ile bu eklerle türetilmiş sözcüklerden oluşturulmuştur. Sözcüklerin kök/gövde yapısı, aldığı ekler, sözlük tanımları ve üretkenlik düzeyleri incelenmiş; karşılaştırmada hem biçimsel benzerlik hem de anlamsal örtüşme dikkate alınmıştır. Analizler sonucunda, *-lık* / *-lik* ekine karşılık gelen 27 Rusça son ek tespit edilmiştir. Bunların 23'ü biçim birimsel ve anlamsal tam örtüşme, 4'ü ise anlamsal kısmi örtüşme sergilemektedir. Elde edilen veriler, Rusçada özellikle *-ство*, *-ость*, *-щина*, *-изна* eklerinin *-lık* / *-lik* ekinin işlevlerini karşılama konusunda yüksek üretkenliğe sahip olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak, Türkçedeki *-lık* / *-lik* ekinin başka bir dilde bire bir biçim bilimsel karşılığının bulunmadığı, ancak işlevsel karşılaştırmalarla anlamlı eşdeğerliklerin ortaya konulabileceği görülmüştür. Bu çalışma, iki dil arasındaki biçim birimsel ilişkileri açıklığa kavuşturarak çeviri, dil öğretimi ve sözlükbilim alanlarında kullanılabilecek bir karşılık eşleme modeli sunmaktadır.

Anahtar sözcükler: Biçim bilim, karşılaştırmalı dil bilim, Rusça, Türkçe, eşdeğerlik, Ek, *-lık* / *-lik* eki, anlam kategorileri, sözcük türetme stratejileri

A Comparative Analysis of the Turkish Suffix *-lık* and Its Russian Word-Formation Equivalents in Terms of Morphological and Semantic Correspondence

Abstract

This study examines the morphological functions of the Turkish suffix *-lık* / *-lik* in a comparative framework with derivational suffixes in Russian. The primary motivation is that, in Turkish, abstract nouns, occupational terms, collective nouns, and words denoting states can be

* Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Rusça Mütercim ve Tercümanlık Ana Bilim Dalı, resatsakar@aybu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-2886-9851>

Gönderim tarihi: 1 Eylül 2025

Kabul tarihi: 3 Kasım 2025

derived through a single suffix, whereas in Russian these semantic domains are expressed through different morphological strategies and a variety of suffixes. The aim of this research is to identify the functional and semantic correspondences of the -lık / -lik suffix in Russian and to reveal the similarities and differences between the two languages. The study was conducted within the framework of comparative linguistics using descriptive and analytical methods. First, Turkish words derived with the -lık / -lik suffix were classified according to their semantic fields (abstract concepts, professions, collectives, etc.), and then the Russian suffixes corresponding to these semantic domains were identified. The data set consisted of Russian suffixes and the words derived with them, obtained from *Russkaya grammatika* (Rus. Русская грамматика) edited by N. Shvedova, which are semantically equivalent to the -lık / -lik suffix. The roots/stems, affixes, dictionary definitions, and productivity levels of the words were examined, taking into account both formal similarity and semantic overlap. The analysis identified 27 Russian suffixes corresponding to the -lık / -lik suffix. Among these, 23 show full morphological and semantic equivalence, while 4 display partial semantic overlap. The findings indicate that the Russian suffixes *-ство*, *-ость*, *-щина*, *-изна* have high productivity in fulfilling the functions of the -lık / -lik suffix. In conclusion, while there is no one-to-one morphological equivalent of the -lık / -lik suffix in another language, functional comparison can reveal significant equivalences. This study clarifies the morphological relationships between the two languages and offers a correspondence mapping model that can be utilized in translation, language teaching, and lexicography.

Keywords: Morphology, comparative linguistics, Russian, Turkish, equivalence, Affix, -lık / -lik suffix, semantic categories, word formation strategies

GİRİŞ

Türkçedeki *-lık / -lik* eki, biçim bilimsel olarak oldukça üretken bir türetim eki olup dilin çeşitli sözcük türlerini oluşturmada temel bir işleve sahiptir. Bu ek sayesinde *temizlik*, *dostluk*, *öğretmenlik*, *özgürlük*, *güzellik* gibi soyut isimler, meslek adları ve durum bildiren ifadeler oluşturulabilmektedir. Türkçenin eklemeli yapısı içinde, *-lık / -lik* ekinin bu çok yönlü kullanımı, biçim birimsel üretkenliğin önemli bir örneğini teşkil eder. Bilindiği üzere Türkçe eklemeli diller (İng. agglutinative, Tr. ekleme) arasında gösterilmektedir. O. Ahmanova'nın "Dil bilim Terimleri Sözlüğü"nde bu terim "belirsiz standart eklerin değişmeyen tabanlara veya köklere mekanik olarak eklenmesi" (2013, s. 31) şeklinde tanımlanmaktadır.

Rusça ise çekimli (bükümlü) diller (İng. inflexion, Tr. büküm) arasında yer almaktadır. "Büküm" terimi G. Karaağaç'ın "Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü" adlı eserinde "(flection, inflexion, accidence) yapım ve çekim sırasında yapımlık ve çekimlik bağlı birimlerin söz köklerinin her yanına getirilebilmesi" (2018, s. 216) olarak tanımlanmaktadır. Rusçanın bükümlü diller sınıfında olması dolayısıyla aynı işlevleri karşılamak için farklı ekler ve sözcük türleri kullanılabilmektedir. Örneğin, *temizlik* sözcüğünün karşılığı olan *чистота*, *dostluk* sözcüğüne denk gelen *дружба* ve *vatanlaşlık* anlamındaki *гражданство* farklı köklerden türemiş, farklı biçim birimsel stratejilerle oluşturulmuş sözcüklerdir. Bu sözcüklerin hiçbirisi tek bir Rusça ekle üretilemez, bunun yerine *-ость*, *-ство*, *-ота*, *-ение* gibi çeşitli eklerin ve kalıpların devreye girdiği bir yapı söz konusudur.

Bu bağlamda, Türkçedeki *-lık / -lik* ekinin Rusçadaki doğrudan biçim bilimsel bir karşılığını belirlemek çoğu zaman mümkün değildir. Ancak işlevsel açıdan bir karşılaştırma yapıldığında, Rusçadaki *-ость* (örn.: *злыность* – aptallık), *-ство* (*братство* – kardeşlik) gibi eklerin, Türkçedeki bu çok işlevli ekin belirli anlam alanlarında işlevsel karşılıklar sunduğu görülmektedir. Kozan'ın vurguladığı gibi, biçim-işlev-anlam ilişkilerinin belirlenmesini ve betimlenmesini içeren karşıtsal çözümlemenin yabancı dil/çeviri eğitimi açısından son derece önemli ve verimli olduğu (2017, s. 70) hesaba katıldığında, söz konusu karşıtsal çözümlemelerin dikkatle irdelenmesi gerekmektedir.

Bu çalışmada amaç, Türkçedeki *-lık / -lik* ekinin hangi anlam ve işlevsel düzeylerde Rusçadaki türetimsel biçim birimlerle örtüştüğünü ortaya koymak ve bu biçim birimlerin işleyişini karşılaştırmalı bir yaklaşımla incelemektir. Çalışma süresince *güzellik* → *красота*, *bilimlik/bilgelik* → *учённость*, *liderlik* → *лидерство* gibi örnek çiftlerinden yola çıkılarak, her iki dildeki sözcük türetim mekanizmalarının benzerlikleri ve ayrıştıkları noktalar ayrıntılı biçimde analiz edilecektir.

Böylece, dil dizgesinde biçim birim işleyişinin yalnızca biçimsel karşılıklarla değil, aynı zamanda anlam kategorileri ve sözcük üretim mantığı çerçevesinde nasıl yapılandığına dair daha kapsamlı bir anlayış geliştirilecektir.

Çalışmada, amaca uygun olarak, Türkçede *-lık / -lik / -luk / -lük* eklerine karşılık gelen Rusça son ekler öncelikli olarak hem biçim birimsel açıdan hem de anlamsal açıdan isimden, sıfattan ve fiilden olmak üzere dilin üç farklı sözcük türünden oluşturulan isimleri üretkenliklerine göre sınıflandırılmaktadır. Ayrıca çalışmada, esasında biçim birim açısından kısmi örtüşmenin olduğu ancak anlamsal açıdan *-lık* ekine denk geldiği düşünülen bazı sözcük türetme ekleri ise ayrı bir kategoride değerlendirilmektedir.

TEORİK VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Dil hareketli, sürekli kendini güncelleyen ve yeni sözcük oluşumlarına karşı aktif bir yapıya sahip olan bir olgudur. Bu çalışma, biçim bilim (morfoloji) alanında türetimsel biçim bilim (derivational morphology) kuramı çerçevesinde değerlendirilmektedir.

Biçim bilim terimi dil bilimsel bağlamda iki farklı biçimde kullanılabilmektedir. Bu terim, sözcüklerin iç yapılarını inceleyen dil bilimin bir alt disiplini karşılarken diğer taraftan bir dilin dil bilgisel *çekim* (inflection), *türetim* (derivation) ya da *sözcük yapımı* (word formation) kuralları için de kullanılabilmektedir (Kamacı Gencer, 2020, s. 280).

Türetimsel biçim bilim, bir dildeki kök ya da gövde biçim birimlerin yeni sözcükler oluşturmak amacıyla çeşitli eklerle birleştirilmesini inceleyen alt disiplindir (Bauer, 2003, s. 14, 91); (Booij, 2005, s. 51). Rus dilinde biçim bilim terimi (Rus. *морфемика*), 19. yüzyılda Kazan Dil Okulu'nun kurucusu İ. A. Baudouin de Courtenay tarafından ileri sürülen başka bir dil bilim terimi olan biçim birim (*морфема* – *Esk. Yun. morphē* 'biçim') teriminden türetilmiştir (Klobukov, 2013, s. 294). Esasında Türkiye'de ve Batılı dil bilimciler tarafından genel olarak biçim bilim içerisinde bir alt bilim dalı olarak gösterilen türetimsel biçim bilim, Rus dil bilimciler tarafından 1970'li yıllardan itibaren müstakil bir bilim dalı olarak gösterilmektedir.

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren N. Şanskiy (1968), V. Lopatin – İ. Uluhanov (1980), E. Zemskaya (2003), V. Nemçenko (1985), A. Tihonov (1996) gibi birçok Rus dil bilimci kelimenin nasıl

oluştugu ve biçim birimsel yapısının hangi bileşenleri içerdiği ile ilgili sözcüğün yapısal analizine girmeden çalışmalar ortaya koyarak biçim bilimin dil biliminde morfolojiden ve kelime yapımdan bağımsız bir dil bilim dalı olmasını sağlamışlardır. Bugün *Çağdaş Rus dili* çalışmaları da bunu destekler niteliktedir. Bu bağlamda Türk dilinde biçim bilim ile ilgili çalışmalardan farklı olarak Rus dilinde aslında morfolojiyle iç içe geçmiş gibi görünen *morfemika* ve *kelime yapım bilimi* dil bilimin ayrı birer alt disiplini olarak karşımıza çıkmaktadır (Şakar, 2021, ss. 6-7).

Dilin dinamik süreçlere karşı gösterdiği refleksle sözcük türetmede etkin bir şekilde yararlandığı bilim dallarından biri ise kelime yapım bilimidir. Kelime yapım bilimi; “aynı kökten olan kelimeler aracılığıyla yeni kelime oluşumu ve yeni kelime ile üretilen kelime arasında ortaya çıkan biçimsel-anlamsal ilişki olarak tanımlanabilir. Örnek olarak, *преподавать* (prepodavat’-öğretmek) → *преподаватель* (prepodavatel’-öğretmen), *дом* (dom-ev) → *домик* (domik-küçük ev) vb.” (Şakar, 2019, s. 998) verilebilir. Kelime yapım bilimi aynı kökten bir sözcük türünün bir ek alarak türünün değişmesinin de önünü açan bir bilim alanıdır.

Çalışmanın teorik temelinde, biçim birimsel karşılaştırmalı dil bilim yer almakta olup, Türkçedeki bir ekin işlevsel alanlarının, çekimli-dönüşümlü bir dil olan Rusçada hangi türetimsel yapılarla karşılandığı irdelenmektedir. Comrie’nin (1981) dünya dillerini tipolojik olarak sınıflandırdığı eserinden hareketle özellikle Türkçenin eklemeli (agglutinatif) yapısı ile Rusçanın çekimli (fusional) yapısı arasındaki sistemsel farklar göz önüne alınıp, Spencer ve Zwicky editörlüğünde (1998) hazırlanan ve hem türetim (derivational morphology) hem de çekim (inflectional morphology) sistemlerinin üretkenlik, anlam değişimi ve biçim birim türleri perspektifiyle odakta olduğu eserden hareketle her iki dilde de yeni sözcük üretiminde kullanılan morfolojik stratejiler karşılaştırmalı olarak ele alınmaktadır.

Kuramsal altyapı, öncelikli olarak J. Bybee (1985) ve G. Booij (2005) gibi türetimsel biçim bilim alanında öne çıkan dil bilimcilerin yaklaşımlarına dayanmaktadır. Morfolojik karşılıkların değerlendirilmesinde hem biçimsel benzerlik hem de anlamsal örtüşme dikkate alınarak çok boyutlu bir çözümleme benimsenmiştir. Bununla birlikte, Rusçada türetimsel biçim birimlerin işleyişi ve bu biçim birimlerin soyutluk, durum, topluluk gibi anlam alanlarında üstlendiği işlevler, N. Yu. Şvedova editörlüğünde yayımlanan “*Russkaya grammatika*” (1980) (Rus. Русская грамматика) adlı temel başvuru kaynağı aracılığıyla ele alınmıştır. Ayrıca, isim türetiminde morfolojik paradigmaların yapılandırılmasında semantik kategorilerin belirleyici rolü, A. A. Zaliznyak’ın “*İmennoy morfoloģeskiy slovar russkogo yazıka*” (2003) adlı çalışması temel alınarak kuramsal sistematige dâhil edilmiştir. N. Şvedova’nın editörlüğündeki eserden çalışma kapsamında tespit edilen son ekler taranarak A. Tihonov’un (1990) “*Slovoobrazovatel’nıy Slovar’ Russkogo Yazıka*” adlı kelime yapım sözlüğünden sözcüklerin kök veya gövdesi tespit edilerek son ek yardımıyla *-lık* ekine karşılık gelen sözcüklerin çıkış noktası belirlenmiştir.

ÇALIŞMANIN ÖZGÜN DEĞERİ

Bu çalışma, Türkçedeki *-lık* / *-lik* ekinin çok yönlü işlevlerini Rusçadaki biçim birimsel sistemle karşılaştırarak, iki dil arasında anlam ve yapı düzeyinde bir köprü kurmayı amaçlamaktadır. Türkçe gibi eklemeli bir dilden Rusça gibi çekimli bir dile geçişte, soyut kavram, topluluk, meslek veya

durum bildiren yapımların hangi biçim bilimsel stratejilerle karşılandığını ortaya koymak, karşılaştırmalı dil bilimi ve ikinci dil edinimi açısından özgün bir katkı sunmaktadır. Ayrıca, biçim birimsel eşdeğerliklerin sınırlarını göstererek yapay eşleştirmelerden kaçınan daha sağlıklı bir dilsel analiz modeli önermektedir. Bu öneri sayesinde, Aydın'ın makalesinde ifade ettiği üzere, Rusça öğrenen birisi "sözcüklerin ek, kök ve gövdesini belirleyebilir, biçim birimler arasında bağ kurabilir, harf düşmesi, ses benzeşmesi, gibi ses olaylarını daha yakından görebilir ve en sonunda da kendisi yeni bir sözcük oluşturma noktasında fikir yürütebilir" (2024, s. 141). Çalışma, bu yönüyle de Rusçayı yabancı dil olarak öğrenen bireylere sözcük öğreniminde Rusçanın bir sistematığının olduğunu göstermektedir.

YÖNTEM

Bu çalışma, karşılaştırmalı dil bilim çerçevesinde biçim bilimsel bir analiz yöntemine dayanmaktadır. Türkçedeki *-lık / -lik* ekinin üstlendiği anlam ve işlevlerin, Rusçadaki biçim birimsel karşılıklarıyla nasıl örtüştüğü veya ayrıştığı, betimleyici ve çözümleyici bir yaklaşımla incelenmektedir.

Araştırma sürecinde öncelikle Türkçedeki *-lık / -lik* eki ile türetilmiş sözcüklerin işlevsel sınıflandırması yapılmıştır (örneğin: soyut kavram, meslek adı, topluluk adı, durum bildirme). Daha sonra bu anlam kategorilerinin Rusçadaki karşılıkları, eşdeğer sözcükler ve onlara eklenen biçim birimler üzerinden analiz edilmiştir.

Veri seti, N. Şvedova'nın editörlüğündeki "Russkaya Grammatika" adlı eserden *-lık* ekine karşılık gelen ve Rusçada soyut, topluluk vb. gibi anlamlara sahip sözcükler türeten son ekler ile bu sözcüklerin çıkış noktası, aldığı ek, sözlük tanımları ve morfolojik yapıları temel alınarak karşılaştırılmıştır. Karşılaştırmada anlam eşdeğerliği kadar biçimsel benzerlik ve farklılıklar da göz önünde bulundurulmuştur.

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden içerik çözümlemesi ve örnek-tabanlı karşılaştırmalı çözümleme teknikleri kullanılmıştır. Böylece yalnızca ek düzeyinde değil, aynı zamanda sözcük-türetim mantığı ve işlevsel kullanım açısından da derinlemesine bir inceleme gerçekleştirilmiştir.

TÜRKÇEDE -LIK EKİ

Çalışmada ele alınan ve Türkçede *-lık* ekine karşılık gelen Rusça son eklerin daha iyi anlaşılabilmesi için Türk dilinde *-lık* ekinin biçim bilim ve anlam açısından işlevlerine değinmekte yarar görülmektedir. Korkmaz'a göre, genellikle adlardan ve sıfatlardan adlar türeten *-lık / -luk* eki¹ çok işlek ve kapsamlı bir ektir. Asıl işlevi, eklendiği kelimeye "tahsis, bir şey için" (*akşamlık, başlık, bayramlık* vb.) anlamı veren adlar türetmektir. Bu yolla türeyen isimler sıfat olarak da kullanılmaktadır (*bayramlık elbise, dolmalık biber* vb.). Ekteki kullanım işlekliliği ve geldiği kelimenin anlam yapısı ona, ana işlevine koşut yeni bir takım işlevler daha kazandırmıştır. Böylece ekin görevi

¹ Türkiye Türkçesi ağızlarında sıralanan kullanım alanlarının yanında Güzel'in çalışmasında ifade ettiği gibi (2019, ss. 217-229), araç gereç ve giysi adları (allık, çulluh vb.), bitki adları (daraklık, sarıklık vb.), organ adları (biçaklık, sepetlik vb.), öğün (zöhrülük, gecelik vb.), yiyecek adları (yeşillik, aşkılık vb.), hayvan adları (çillik, tülük vb.), hastalık adları (karalılık, yarımılık vb.) gibi birçok alanda kullanımı bulunmaktadır. Detaylı bilgi için bkz.: Güzel, F. (2019). *Türkiye Türkçesi Ağızlarında Yapım Ekleri*. Türk Dil Kurumu Yayınları.

dallanmış ve kapsamı genişlemiştir. *-lık* eki Türkçede “bir şey için” anlamı yanında yer adı oluşturmada (*çiftlik*, *Arnavutluk* vb.), topluluk isimleri oluşturmada (*ağaçlık*, *kayalık* vb.), meslekle uğraşan kimseyi gösteren adlardan meslek adları ve uğraşı alanı oluşturmada (*avukatlık*, *mimarlık* vb.), siyasi, felsefi, dinî düşünüş ve inancı, o inanışa bağlılığı bildiren adlar oluşturmada (*Atatürkçülük*, *Türkçülük* vb.), rütbe ve makam bildiren adlar oluşturmada (*muhtarlık*, *albaylık* vb.), soyut isim oluşturmada (*analık*, *insanlık* vb.) oldukça işlek bir yapıya sahiptir (2019, ss. 135-137, 340). Banguoğlu ise bu ekin çekim ekini andıran bir kullanıma sahip olduğunu ve isimlere gelip için takısı anlatımında bir *içinlik hâli* (destinatif) (*yazlık şapka*, *bayramlık ev*, *samanlık*, *odunluk* vb.) meydana getirdiğini, ayrıca bu ekle türetilen sözcüklerin yazı dilimizin millileşmesinde çok iş gördüklerini (*meşruiyet=meşruluk*, *zıddiyet=zıtlık* vb.) ileri sürmektedir (Banguoğlu, 2019, s. 193). Dolayısıyla, Rusçada birçok son ekle yapılabilen bu sözcüklerin Türkçede sadece *-lık* ekiyle yapılabilmesi ekin ne kadar işlevsel ve üretken olduğunu göstermektedir.

Yılmaz ise (2024), Türkçede genel olarak tek bir *-lık* ekinin varlığı iddia edilse de, hem isimden sıfat yapan hem de sıfattan isim yapan iki farklı *-lık* ekinin olduğunu ileri sürmektedir. Biçimsel ve anlamsal olarak iki farklı *-lık* ekinin aynı işlevde ek olmadığını kanıtlamaya çalıştığı çalışmada, farklı iki oluşum için bir köken araştırması yaparak eklerin farklılıklarını ortaya koymaktadır (s. 691). Türk dilinde eklerdeki bu farklılıklar esasında dilin zenginliği olarak kabul edilebilir, ancak bu çalışma kapsamında Rusçadaki soyutluluk vs. kapsamında Türkçedeki *-lık* ekine karşılık gelen ekler olduğu için odak noktasında daha çok sıfattan isim yapan *-lık* eki olarak sürdürülmektedir. Çünkü karşılaştırmalı olarak analizi edilen Rusça eklerde anlamsal karşılık genel olarak fiilden, isimden ve sıfattan *-lık* ekine karşılık gelen ekler olarak belirlenmektedir.

RUSÇADA *-LIK* EKİNE KARŞILIK GELEN SÖZCÜK TÜRETME EKLERİ

Kelime yapım biliminin sözcük yapma modellerinden birisi de morfolojik yolla, ek yardımıyla sözcük yapma modelidir. Bu yöntemde ekler (ön ek, son ek ve her ikisinin de yer aldığı yöntem) aktif bir rol oynamaktadır.

Çalışmada morfolojik yöntemlerden son ek yardımıyla *-lık* ekine karşılık gelen ve soyutluluk, topluluk adları vb. gibi anlamlara sahip türetilen sözcükler incelenmektedir. Ele alınan son ekler ilk aşamada biçim birim ve anlam açısından örtüşen fiilden, sıfattan ve isimden isim yapan son ekler olarak sınıflandırılıp çalışma kapsamında *-lık* ekine karşılık gelme noktasında üretken ek olup olmamaları durumuna göre iki alt gruba ayrılarak incelenmektedir. Eklerin üretkenlikleri *-lık* ekine karşılık gelen sözcük türetme yoğunluğuna göre belirlenmektedir.

İkinci aşamada ise, esasında son ek görünümü olarak yaygın bir şekilde *-lık* ekine karşılık gelen bir kullanımı olmayan ancak anlam açısından kısmi örtüşmenin olduğu Rusça son ekler sınıflandırılarak incelenmektedir.

1. BİÇİMBİRİM VE ANLAM AÇISINDAN ÖRTÜŞEN EKLER

1.1. Fiilden İsim Yapan Ekler

1.1.1. Üretken Son ekler

-ств(о)/-еств(о)/-тельств(о)/-овств(о) son ekleri: Fiillerden insan eylem ve durumunu ifade eden isim yapım ekleridir (Russkaya Grammatika, 1980, § 264). Örneğin [*попрошайничать* (poprašayniçat' - dilenmek) – *попрошайничество* (poprašayniçestvo – dilencilik)], [*притворяться* (pritvoryat'sya – ikiyüzlülük yapmak) – *притворство* (pritvorstvo – ikiyüzlülük)], [*воровать* (vorovat' – çalmak, hırsızlık etmek) – *воровство* (vorovstvo – hırsızlık)], [*сходиться* (shoditsya – aynı olmak, benzeşmek) – *сходство* (shodstvo - benzerlik)], [*зазнаваться* (zaznat'sya - kibirlenmek, kendini üstün görmek) – *зазнайство* (zaznaystvo – kibirlilik, küstahlık)], [*обжираться* (objirat'sya – tıka basa yemek) – *обжорство* – objortsvo – oburluk)], [*водительство* (önderlik), *лодырьничество* (tembellik), *надругательство* (saygısızlık), *превосходство* (üstünlük), *руководство* (liderlik) vb. Bu son ek hem genel sözcük üretiminde hem de -lık ekine karşılık gelen Rusça sözcük türetme açısından üretken bir ektir.

-ость/-ть/-ность son ekleri: Fiilden soyut bir durumu adlandırmada kullanılan son eklerdir (Russkaya Grammatika, 1980, § 271). Örneğin [*трусить* (trusit' – korkmak) – *трусость* (trusost' – korkaklık)], [*дурить* (durit' - dalga geçmek, aptallık etmek) – *дурость* (durost' – aptallık)], [*лениться* (lenit'sya - tembellik etmek) – *леность* (lenost' – tembellik)], [*ревновать* (revnovat' – kıskanmak) – *ревность* (revnost' – kıskançlık)], [*завидовать* (zavidovat' – kıskanmak, imrenmek) – *зависть* (zavist' – kıskançlık)]. Esasında fiilden isim yapmada üretken olmayan bir ek olmasına rağmen, soyut sözcükleri türeten ekler arasında üretken eklerden olduğu söylenebilir.

1.1.2. Üretken Olmayan son ekler

-ённость/-нность/-тость son ekleri: Bir eylemin sonucu olarak ortaya çıkan sözcükler oluşturur [*задолжать* (zadoljat' – borçlanmak) – *задолженность* (zadoljennost' - borçluluk)]. Bu son ek, üretken bir yapıya sahip değildir. Sadece с – ся ön ve son eklerine sahip fiillerle mesleki alanda sözcükler türetilmektedir (Russkaya Grammatika, 1980, § 253). Bu son ek çalışma kapsamında da üretken olmayan eklerdendir.

-ух(а)/-ух(а) son eki: Konuşma dilinde fiilden etkili isim sözcükleri türetmede üretken olarak kullanılan bu son ek (Russkaya Grammatika, 1980, § 279), çalışma kapsamında -lık ekine karşılık gelen sözcük türetmede üretken olmayan eklerdendir [*голодать* (golodat' – açılmak, açlık çekmek) – *голодуха* (goloduha - açlık)], [*завариться* (zavarit'sya – karışmak³) – *заваруха* (zavaruha – dağınıklık, kargaşa)], [(не) *везти* (ne-vezti – başarılı olmak, şanslı olmak⁴) – *невезуха* – nevezuha – şanssızlık, talihsizlik].

1.2. Sıfattan İsim Yapan Ekler

Sıfattan isim yapan ekleri iki alt grupta değerlendirmek mümkündür. Birinci grupta daha çok sıfattan somut ve topluluk isimleri türeten nitelik sıfatları yer alırken, ikinci grupta sıfattan soyut isim türeten ekler yer verilmektedir.

1.2.1. Sıfattan somut ve topluluk ismi yapan son ekler

Bu yolla çalışma kapsamında sadece üretken olmayan son ekler tespit edildiğinden sadece üretken olmayan son ekler sınıflandırılmaktadır.

² Burada ve bundan sonra gösterilen bu işaret alıntının yapıldığı sayfayı değil paragrafı ifade etmektedir.

³ Sözlü dilde. Örn.: Ну и каша заварилась после этих слов-Bu sözlerden sonra ortalık epey karıştı (y.n.)

⁴ Везти=удаваться, не везти=неудача (Abramov, URL).

1.2.1.1. Üretken olmayan son ekler

-*атин(а)/-ятин(а)* son eki: Nitelik sıfatlarından onaylamama ve olumsuz değerlendirme anlamlarında somut ve topluluk ismi üreten son ektir (Russkaya Grammatika, 1980, § 295). Örneğin [*пошлый* (poşlyy – kaba, bayağı, açık seçik) – *пошлятина* – poşlyatina (kabalık, bayağılık), [*мокрый* (mokryy – ıslak) – *мокрятина* (mokryatina – ıslaklık)]. Ek, konuşma dilinde üretken olmasına rağmen çalışma kapsamında *-lık* ekine karşılık gelme açısından üretken olmayan eklerdendir.

-*ств(о)/-еств(о)* son eki: Sıfattan nesne veya durum bildiren tekli nesneleri ve insan grupları anlamında topluluk isimlerini türeten bir ektir (Russkaya Grammatika, 1980, § 309). Örneğin [*лакомый* (lakomyy – lezzetli, tatlı) – *лакомство* (lakomstvo – zariflik, tatlılık), [*новый* (novyy – yeni) – *новшество* (novşestvo – yenilik)]. Bu ek, çalışma kapsamında üretken bir ek değildir.

-*ость/-ность* son eki: sıfattan insan, yer, görünüş, çehre ve topluluk isimleri türeten bir son ektir (Russkaya Grammatika, 1980, § 310). Örneğin [*личный* (ličnyy – kişisel) – *личность* (ličnost' – kişilik)], [*живой* (živyy – canlı) – *живность* (živnost' – canlılık)]. Ek üretken bir ek değildir.

1.2.2. Sıfattan soyut isim türeten son ekler

1.2.2.1. Üretken son ekler

-*ость/-есть/-ность* son eki: Nitelik sıfatlarından soyut anlam taşıyan isimler türeten ektir (Russkaya Grammatika, 1980, § 315). Örneğin [*свежий* (svejiy – taze) – *свежесть* (svejest' – tazelik)], [*похожий* (pohojiy – benzer) – *похожесть* (pohojest' – benzerlik)], [*смелый* (smelyy – yiğit, mert) – *смелость* (smelost' – yiğitlik, mertlik)], [*бледный* (blednyy – solgun, soluk) – *бледность* (blednost' – solgunluk)], [*всеобщий* (vseobşçiy – genel, evrensel) – *всеобщность* (vseobşçnost – evrensellik)], [*враждебный* (vrajdebnyy – düşmanca) – *враждебность* (vrajdebnost' – düşmanlık)], [*читабельный* (çitabel'nyy – okunabilir) – *читабельность* (çitabel'nost' – okunabilirlik)] vb. Hem genel sözcük türetiminde hem de çalışma kapsamında oldukça üretken bir ektir. Söz konusu ek birçok sıfattan türeyen sözcükler oluşturabildiği gibi, başka son ekler⁵ olarak yeni bir sözcük türetme (*увлекательность* → *uvlekatel'nost'* – ilgi çekicilik), edilgen yapıda eylemlerin sıfatlaşması ile türetilen sözcükler (Russkaya Grammatika, 1980, § 315) (*обводнить* → *обводненный* → *обводнённость* – *obvodnyonnost'* – sulaklık) gibi birçok sözcük oluşum modelini içerisinde barındırabilmektedir.

-*ств(о)/-еств(о)/-инств(о)* son eki: Sıfattan soyut anlam taşıyan isimler türeten ektir (Russkaya Grammatika, 1980, § 317). Örneğin [*ничтожный* (niçtojnny – önemsiz) – *ничтожество* (niçtojestvo – önemsizlik)], [*богатый* (bogaty – zengin, bol) – *богатство* (bogastvo – zenginlik, bolluk)], [*меньший* (menşiy – az) – *меньшинство* (menşinstvo – azlık)], [*первый* (pervyy – birinci) – *первенство* (pervenstvo – birincilik)] vb. Somut ve topluluk ismi üreten sözcükler türeten *-ств(о)/-еств(о)* son eklerinden farklı olarak sayı sıfatlarından kişiyi belirten sözcükler de türeten bu son ek hem genel açıdan hem de çalışma kapsamında sözcük türetmede üretken bir yapıya sahiptir. Son ek, Türkçede *-lık* ekine karşılık gelen ve soyut anlam dışında birçok alanda (kişilerin karakter

⁵ Farklı ek modelleri ve son ekin semantik özelliklerine detaylı olarak Russkaya Grammatika, 1980, § 315 ve § 316'dan bakılabilir.

özelliğini yansıtan, akrabalık ilişkilerini gösteren, yaş durumunu belirten vb.⁶⁾ ve birçok farklı sözcük yapma modeliyle sözcük türeten bir ek olarak en sık başvurulanan son eklerdendir.

-*ущин(a)/-чин(a)* son eki: Sıfattan genellikle onaylamama anlamında olumsuz durumları ifade eden gündelik, toplumsal, ideolojik veya politik akım sözcüklerin türetilmesine yardımcı olan bir ektir (Russkaya Grammatika, 1980, § 318). Örneğin [*банальный* (banal'nıy – banal, sıradan) – *банальщина* (banal'şçına – banallık, sıradanlık), [*компанейский* (kompaneyskiy – sosyal, girişken) – *компанейщина* (kompaneysına – sosyallık, girişkenlik), [*нелегальный* (nelegal'nıy – yasa dışı) – *нелегальщина* (nelegal'şçına (yasa dışılık)), [*уголовный* (ugolovniy – suç) – *уголовщина* (ugolovşçına – suçluluk)], [*обыденный* (obıdennıy – vasat, sıradan) – *обыденщина* (obıdenşçına – sıradanlık)] vb. Bu son ek hem genel sözcük üretiminde hem de çalışma kapsamında -lık ekine karşılık gelen sözcük türetmede üretken bir yapıya sahiptir.

-*ие/-ствие* son eki: Sıfatlardan soyut anlam taşıyan isimler türeten bir ektir (Russkaya Grammatika, 1980, § 320). Örneğin [*плодородный* (plodorodniy – verimli, bereketli) – *плодородие* (plodorodiye – verimlilik)], [*безбожный* (bezbojniy – tanrısız, dinsiz) – *безбожие* (bezbojiye – tanrısızlık)], [*узколобый* (uzkolobiy – dar görüşlü) – *узколобие* (uzkolobiye – dar görüşlülük)], [*спокойный* (spokoynıy – sakin) – *спокойствие* (spokoystviye – sakinlik)], [*сумасшедший* (sumasşedşiy – deli) – *сумасшествие* (sumasşestviye – delilik)] vb. Bu son ek hem genel sözcük üretiminde hem de -lık ekine karşılık gelen sözcük türetmede üretken bir yapıya sahiptir.

-*иц(a)* son eki: Sıfatlardan soyut anlam taşıyan isimler türeten bir son ektir (Russkaya Grammatika, 1980, § 321). Örneğin [*безвкусный* (bezvkusniy – tatsız, lezzetsiz) – *безвкусица* (bezvkusitsa – tatsızlık, zevksizlik)], [*безводный* (bezvodniy – susuz) – *безводица* (bezvoditsa – susuzluk)], [*невнятный* (nevnyatıy – belirsiz) – *невнятица* (nevnyatitsa – belirsizlik)] vb. Bu son ek *без-* ve *не-* bileşenleriyle sıfatlardan isim türetmede üretkendir (Russkaya Grammatika, 1980, § 321). Çalışma kapsamında da üretken bir yapıya sahiptir.

-*от(a)/-ем(a)* son eki: Sıfattan genel olarak soyut anlama gelen isimler türeten bir son ektir (Russkaya Grammatika, 1980, § 322). Örneğin [*быстрый* (bıstriy – çabuk) – *быстро́та* (bıstrota – çabukluk)], [*острый* (ostriy – keskin) – *остро́та* (ostrota – keskinlik)], [*нищий* (nişçiy – yoksul) – *нище́та* (nişeta – yoksulluk)], [*слепый* (slepiy – kör) – *слепо́та* (slepota – körlük)] vb. Son ek üretken bir yapıya sahiptir.

-*изн(a)/-овизн(a)* son eki: Nitelik sıfatlarından soyut anlama gelen isimler türeten bir ektir (Russkaya Grammatika, 1980, § 323). Örneğin [*белый* (beliy – beyaz) – *бели́зна* (belizna – beyazlık)], [*дешевый* (deşyovıy – ucuz) – *дешевизна* (deşevizna – ucuzluk)], [*дорогой* (dorogoy – pahalı) – *дорого́визна* (dorogovizna – pahalılık)], [*новый* (novıy – yeni) – *новизна* (novizna – yenilik)] vb. Son ek üretken bir yapıya sahiptir.

-*ин(a)* son eki: Sıfattan hem soyut anlama gelen hem de nitelik belirten isimler türeten bir son ektir (Russkaya Grammatika, 1980, § 324). Örneğin [*глубокий* (glubokiy – derin) – *глуби́на* (glubina – derinlik)], [*широкий* (şirokiy – geniş) – *шири́на* (şirina – genişlik)], [*высокий* (vısokiy – yüksek) – *выши́на* (vışına – yükseklik)], [*тихий* (tihiy – sessiz) – *тиши́на* (tişına – sessizlik)], [*желтый* (jyoltiıy – sarı) – *желти́на* (jeltina – sarılık)], [*красный* (krasnıy – kırmızı) – *красни́на* (krasnina – kırmızılık,

⁶ Detaylı bilgi için bkz.: Russkaya Grammatika, 1980, § 317.

kızarıklık]] vb. Bu son ek genel sözcük yapmada üretken olmayan bir ek olsa da (Russkaya Grammatika, 1980, § 324) çalışma kapsamında üretken bir ek olduğu düşünülmektedir. Çünkü türetilen tüm sözcüklerin neredeyse tamamı *-lık* ekine karşılık gelmektedir.

1.2.2.2. Üretken Olmayan son ekler

-об(a) son eki: Sıfattan üretken olmayan soyut isimler türeten bir son ektir (Russkaya Grammatika, 1980, § 327). Örneğin [злой (zloy – kötü) – злоба (zloba – kötülük)], [худой (hudoy – zayıf) – худоба (hudoba – zayıflık)]. Bu son ek çalışma kapsamında *-lık* ekine karşılık gelmesi bakımından da üretken olmayan bir yapıya sahiptir.

-иет son eki: sıfattan soyut isimler türeten bir ektir (Russkaya Grammatika, 1980, § 327). Örneğin [нейтральный (neytral'nyy – tarafsız) – нейтралиет (neytralitet – tarafsızlık)], [суверенный (suverennyy – egemen) – суверениет (suverenitet – egemenlik)]. Bu son ek de önceki son ek gibi hem genel soyut isim türetme açısından hem de çalışma kapsamında üretken olmayan eklerdendir.

1.3. İsimden isim yapan son ekler

1.3.1. Üretken son ekler

-ам son eki: Kişi anlamı taşıyan ve bir kişiyle ilişkili sosyal veya siyasal bir sistemi, makamı, kurumu adlandıran isimler türeten bir son ektir (Russkaya Grammatika, 1980, § 358). Örneğin [эмир (emir - emîr, hükümdar) – эмирам (emirat – emirlik)], [консул (konsul – konsolos) – консулам (konsulat – konsolosluk)], [инспектор (inspektor – müfettiş) – инспекторам (inspektorat – müfettişlik)], [редактор (redaktor – editör) – редакторам (redaktorat – editörlük)], [ректор (rektor – rektör) – ректорам (rektorat – rektörlük)] vb. Bu son ek, sosyo-politik terminoloji alanında üretken (Russkaya Grammatika, 1980, § 358) bir ektir. Çalışma kapsamında da *-lık* ekine karşılık gelen sözcük türetmede üretken bir ektir.

-уп(a)/-атур(a) son eki: Kişi ile ilişkili bir sosyal veya siyasi sistemi, pozisyonu, organizasyonu veya kurumu ifade eden sözcükler türeten bir ektir (Russkaya Grammatika, 1980, § 361). Örneğin [адвокат (advokat – avukat) – адвокатурa (advokatura – (avukatlık)], [диктатор (diktator – diktatör) – диктатурa (diktatura – diktatörlük)], [доцент (dotsent – doçent) – доцентурa (dotsentura – doçentlik)], [агент (agent – ajan) – агентурa (agentura – ajanlık)], [кандидат (kandidat – aday) – кандидатурa (kandidatura – adaylık)], [прокурор⁷ (prokuror – savcı) – прокуратурa (prokuratura – savcılık)] vb. Bu son ek de hem genel sözcük türetiminde hem de çalışma kapsamında üretken bir ektir.

1.3.2. Üretken olmayan son ekler

-ия son eki: Olguları, bilimsel disiplinleri, meslekleri, hastalıkları, toplumsal sistemi, örgütü, kurumu ve yetenekleri ifade eden, kişi veya nesne ile ilintili olarak karakterize edilen isimler türeten bir son ektir (Russkaya Grammatika, 1980, § 357). Örneğin [ветеринар (veterinar – veteriner) – ветеринария (veterinariya – veterinerlik)], [кулинар (kulinar – aşçı) – кулинария (kulinariya – aşçılık)], [филантроп (filantrop – hayırsever) – филантропия (filantropiya – hayırseverlik)], [идиот (idiot – aptal) – идиотия (idiotiya – aptallık)], [тиран (tiran – tiran, zalim) – тирания (tiraniya –

⁷ Диктатор ve прокуратор örneklerinde olduğu gibi *-ант* ve *-атор* morfemleriyle biten bazı sözcüklerle yeni sözcük türetilirken sözcük sonundaki *-ор* eki düşmektedir (Russkaya Grammatika, 1980, § 361).

tiranlık, zalimlik)], [*енускоп* (yepiskop – piskopos) – *енускопия* (yepiskopiya – piskoposluk)] vb. Son ek genel sözcük türetmede üretken bir yapıya sahipken çalışma kapsamında –lık ekine karşılık gelen sözcük türetmede üretken bir yapıya sahip değildir.

-аџ(a)/-uaџ(a) son eki: Kişinin karakteristik eylemlerini adlandıran sözcükler türeten bir ektir (Russkaya Grammatika, 1980, § 362). Örneğin [*арлекин* (arlekin – soytarı) – *арлекинаџа* (arlekinada – soytarılık)], [*клоун* (kloun – palyaço) – *клоунаџа* (klonuada – palyaçoluk)] vb. Bu son ek özellikle yazar soyadları, edebî karakter isimleri, edebî eser isimleri gibi genel sözcük türetmede üretken (Russkaya Grammatika, 1980, § 362) olmasına karşın, çalışma bağlamında üretken bir yapıya sahip değildir.

-аж son eki: Kişinin mesleğini veya uğraşısını adlandıran isimler türetmeye yardımcı son ektir (Russkaya Grammatika, 1980, § 365). Örneğin [*брокер* (broker – komisyoncu, aracı) – *брокераж* (brokeraaj – komisyonculuk, aracılık)], [*шпион* (şpion – casus) – *шпионаж* (şpionaj – casusluk)] vb. Bu son ek genel sözcük türetmede üretken (Russkaya Grammatika, 1980, § 362) iken çalışma kapsamında –lık ekine karşılık gelen sözcük türetmede üretken değildir.

-оз son eki: Hastalıkları ifade eden sözcükler türeten, ayrıca tıp terimi ile ilgili sözcükler türetmede üretken bir son ektir (Russkaya Grammatika, 1980, § 369). Örneğin [*нерв* (nerv – sinir) – *нервоз* (nervoz – sinirlilik)]. Bu son ek, çalışma kapsamında üretken olmayan bir ektir.

2. ANLAM AÇISINDAN KISMİ ÖRTÜŞMENİN OLDUĞU EKLER

Bu gruptaki son ekler nadir olarak tespit ettiğimiz son eklerden oldukları için çalışma kapsamında üretken bir yapıya sahip olmadıkları değerlendirilerek sadece hangi sözcük türünden isim yapıldığı gösterilerek sınıflandırılmaktadır. Fiilden, sıfattan ve isimden isim türeten -изм eki biçim birim açısından değil de çalışmamız kapsamında anlamsal olarak kısmi örtüşen ekler grubuna dâhil edilmektedir. Çünkü hem -lık ekine karşılık gelmesi açısından üretken değildir ve *gerçekçilik*, *realizm* örneğindeki gibi -izm son eki doğrudan alıntı yoluyla dilimize de sirayet etmiş ve daha çok -izm ile sözcüklerin bittiği düşünüldüğünde -lık ekinin zorunlulukların dışında çok da tercih edilmediği görülmektedir. Bu kategoriye uygun olan bu ekin dışında -ика son eki de bu bölüm kapsamında anlamsal kısmi örtüşmenin olduğu son ektir.

2.1. Fiilden isim yapan son ekler

-изм son eki: Fiilden eylemi ifade eden ideolojik ve politik yönelim isimleri türeten son ektir (Russkaya Grammatika, 1980, § 272). Örneğin [*приземлять* (prizemlyat' – iniş yapmak) – *приземлизм* (prizemlizm – gerçekçilik, dünyevilik)]. Esasında bu son ek akım, ideoloji ve politik sözcük türetmede üretken bir ek olmasına rağmen çalışma kapsamında üretken olmayan eklerdendir.

2.2. Sıfattan isim yapan son ek

-изм son eki: Sıfattan sosyo-politik, bilimsel veya estetik bir yönelim, eğilim gibi isimler türeten son ektir (Russkaya Grammatika, 1980, § 319). Örneğin [*реальный* (real'nyy – gerçek) – *реализм* (realizm – gerçekçilik)], [*европейский* (yevropeyskiy – Avrupa) – *европеизм* (yevropeizm – Avrupacılık)], [*республиканский* (respublikanskiy – cumhuriyetçi) – *республиканизм* (respublikanizm – cumhuriyetçilik)], [*абсолютная монархия* (absolyutnaya monarhiya – mutlak monarşi) – *абсолютизм* (absolyutizm-mutlakiyetçilik)] vb. Bu son ek akım, eğilim gibi genel sözcük

türetmede oldukça üretken bir ek olmasına rağmen çalışmamız kapsamında üretken bir yapıya sahip değildir.

2.3. İsimden isim yapan ek

-изм/-онизм son eki: Hem özel hem de cins isimlerinden sosyo-politik ve bilimsel eğilimleri, sistemleri, nitelikleri, eğilimleri belirten sözcükler türeten son ektir (Russkaya Grammatika, 1980, § 355). Örneğin [центр (tsentr – merkez) – центризм (tsentrizm – merkezçilik), [реваниш (revanş – rövanş, intikam) – реваншизм (revanşizm – intikamcılık)], [Византия (vizantiya – Bizans) – византинизм (vizantinizm – Bizansçılık)], [Ленин (Lenin – Lenin) – ленинизм (Leninizm – Lenincilik)], [абстракция (abstraktsiya – soyutlama) – абстракционизм (abstraktsiya – soyutlamacılık)] vb. Bu son ek genel sözcük türetme açısından oldukça üretken bir ek olmasına karşın çalışma kapsamında hem üretken bir yapıya sahip değildir hem de kısmi anlamsal örtüşme söz konusudur. -izm son eki Türkçeye de Batıdan olduğu gibi geçen bir ektir. Çalışma kapsamında biçim açısından değil anlamsal kısmi örtüşme kategorisinde değerlendirilmektedir. Çünkü реваншизм veya абстракционизм örneklerindeki gibi sözcükler -lık eki ile çevrilebileceği gibi revanşizm, abstraksiyonizm sözcüklerinin doğrudan alınarak kullanımının daha yaygın olduğu aşikârdır.

-ик(а) son eki: İsimden bilim ve meslek alanlarını, kişiyle ilintili bir tutumu karakterize eden eğilimleri ifade eden sözcükler türeten bir ektir (Russkaya Grammatika, 1980, § 356). Örneğin [софист (solist – sofist) – софистика (solistika – sofistlik)], [астроном (astronavt – astronot) – астрономика (astronavtika – astronotluk)]. Bu ek genel sözcük yapma noktasında üretken bir yapıya sahip olmasına rağmen çalışma kapsamında üretken olmayan bir son ektir. Ayrıca bu ekin biçimsel örtüşmeden daha ziyade sofistlik – sofistike örneğindeki gibi kısmi anlamsal örtüşme kategorisinde bir ek olduğu değerlendirilmektedir.

SONUÇ

Bu çalışma, Türkçedeki -lık / -lik ekinin üstlendiği biçim birimsel işlevlerin, Rusçadaki türetim sistemleri içerisinde nasıl karşılandığını analiz ederek, iki dilin kelime yapım süreçleri arasında anlamlı bir karşılaştırma sunmuştur. Analizler göstermiştir ki, Türkçede tek bir biçim birimle (-lık / -lik) ifade edilen soyutluk, meslek, topluluk, yer veya durum kavramları, Rusçada çok daha çeşitli eklerle karşılanmaktadır. Bu durum, Türkçenin eklemeli, Rusçanın ise çekimli dil yapısından kaynaklanan morfolojik farkların doğal bir sonucudur.

Örneğin, Türkçedeki temizlik, özgürlük, dostluk, öğretmenlik gibi sözcüklerin karşılıkları Rusçada sırasıyla чистота, свобода, дружба, учительство gibi farklı eklerle oluşturulmaktadır. Bu çeşitlilik, Rusçadaki türetim eklerinin semantik alanlara göre özelleşmiş olduğunu, buna karşın Türkçedeki -lık / -lik ekinin çok işlevli ve daha soyut bir morfolojik yapı sunduğunu ortaya koymaktadır.

Çalışma kapsamında Türkçede -lık ekine karşılık gelen Rusça 27 son ek tespit edilmiştir. Bunlardan 23 son ek, biçim birimsel ve anlamsal olarak tam örtüşmenin olduğu fiilden (4), sıfattan (13) ve isimden (6) isim yapan son eklerdir. 4 son ek biçim birim ise anlamsal kısmi örtüşmenin olduğu son ekler olarak saptanmaktadır. Üretkenliklerine göre sınıflandırılan son eklerle

bakıldığında *-lık* ekine karşılık Rusçada en çok soyut, topluluk vb. adlar üretmede sıfatların oldukça üretken olduğu görülmektedir. Genel tabloya bakıldığında ise *-lık* ekine karşılık gelen Rusçada en üretken son eklerin *-cm6(o)*, *-ocmb*, *-uun(a)*, *-u3n(a)* eklerinin olduğu söylenebilir.

Bu bulgular, yalnızca biçim bilimsel düzeyde değil, aynı zamanda anlam kategorileri, sözcük üretim stratejileri ve dil tipolojisi açısından da önemli karşılaştırmalı çıkarımlara olanak sağlamaktadır. Ayrıca bu çalışma, iki dil arasında çeviri, ikinci dil öğretimi ve bilişsel dil bilim gibi alanlarda kullanılabilecek karşılık eşleme modelleri için bir temel sunmaktadır.

Sonuç olarak, *-lık* / *-lik* gibi üretken bir biçim birimin başka dilde birebir karşılığı olmayabileceği; ancak işlevsel karşılaştırmalarla, biçim birim ve anlam açılarından eşdeğerliklerin ortaya çıkarılabileceği gösterilmiştir. Bu yaklaşım, biçim bilim araştırmalarında yalnızca biçimsel benzerlikleri değil, işlevsel karşılıklılık ilkesini de merkeze almanın önemini bir kez daha vurgulamaktadır.

KAYNAKÇA

- Abramov, Naum (2025). Onlayn slovar' sinonimov Abramova N. <https://lexicography.online/synonymy/abramov/> (Erişim Tarihi: 23.07.2025).
- Ahmanova, Olga (2013). *Slovar' Lingvističeskih Terminov*. Moskva: Knijnyj Dom 'Librokom'.
- Aydın, Onur (2024). "Yabancı dil olarak Rusça öğretiminde sözcük yapım biliminin yeri ve önemi (Anadolu Üniversitesi örneğinde)". *Rusçanın yabancı dil olarak öğretimi: teorik, uygulamalı ve yöntemsel yaklaşımlar*. (Reşat Şakar, Ed.). Ankara: Nobel. 139-153
- Banguoğlu, Tahsin (2019). *Türkçenin Grameri*. (11. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Bauer, Laurie (2003). *Introducing linguistic morphology* (2nd ed.). Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Booij, Geert (2005). *The grammar of words: An introduction to linguistic morphology*. Oxford: Oxford University Press.
- Bybee, Joan L. (1985). *Morphology: A study of the relation between meaning and form*. Amsterdam: John Benjamins Publishing.
- Comrie, Bernard (1981). *Language universals and linguistic typology: Syntax and morphology*. Chicago: University of Chicago Press.
- Güzel, Ferdi (2019). *Türkiye Türkçesi Ağızlarında Yapım Ekleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kamacı Gencer, Duygu (2020). "Biçimbilim". *Dilbilim: Teorik ve Uygulamalı Alanlar*. (Erdoğan Boz, Ed.) Ankara: Gazi Kitabevi. 279-308.
- Karaağaç, Günay (2018). *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*. 2. Baskı. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Klobukov, Evgeniy (2013). "Morfemika". *Sovremenniy Russkij Literaturnij Yazık*. (Pavel A. Lekant, Ed.). Moskova: Ast-Press. 294-342.
- Korkmaz, Zeynep (2019). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kozan, Olena (2017). "Yabancı Dil / Çeviri Eğitiminde Karşıtsal Çözümleme: Biçim-İşlev-Anlam Üçlüsü". *Dil Dergisi*, 168 (2), 65-82.
- Spencer, Andrew & Zwicky, Arnold M. (Eds.). (1998). *The handbook of morphology*. Oxford: Blackwell Publishing.

Şakar, Reşat (2019). “Rus Dilinde Meslek İsimlerinin Kelime Yapım Açısından İncelenmesi (Son Ekli Örneklerde)”. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20 (37), 995-1026. DOI: <https://doi.org/10.21550/sosbilder.533755>

Şakar, Reşat (2021). *Rus Dilinde Güncel Canlı Türev Sözcüklerin Yapısal İncelemesi (Leksik, Etimolojik ve Tematik Araştırma-İnceleme)*. Ankara: Akademisyen Kitabevi.

Russkaya grammatika (1980). T. 1.: Fonetika, Fonologiya, Udareniye, İntonatsiya, Slovoobrazovaniye, Morfologiya. (Natalya Şvedova, Gl. Red.) Moskva: Nauka. <http://rkiff.philol.msu.ru/wp-content/uploads/2020/05/Русская-грамматика.-Шведова.-Том-1.pdf> (Erişim Tarihi: 08.07.2025).

Tihonov, Aleksandr (1990). *Slovoobrazovatel'nyy Slovar' Russkogo Yazıka*. Moskva: Russkiy yazık.

Yılmaz, Çağlayan (2024). “Türkçede iki ayrı -lık eki”. *Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi (UDEKAD)*, 7 (3), 690-707. DOI: <https://doi.org/10.37999/udekad.1533489>

Zaliznyak, Andrey (2003). *İmennoy morfologičeskiy slovar' russkogo yazıka* (2-ye izd.). Moskva: Rossiyskaya Akademiya Nauk.

1. Biçim birim ve Anlam açısından Türkçedeki -lık ekiyle örtüşen ekler					
Fiilden		Sıfattan		İsimden	
		(1. Sıfattan somut ve topluluk ismi yapan son ekler)			
Üretken Ekler	Üretken Olmayan Ekler	Üretken Ekler	Üretken Olmayan Ekler	Üretken Ekler	Üretken Olmayan Ekler
-ств(о)/-еств(о)/-тельств(о)/-овств(о) -ость/-ть/-ность	-ённость/-нность/-тость -ть -ух(а)/-их(а)		-атин(а)/-ятин(а) -ств(о)/-еств(о) -ость/-ность	-ат -ур(а)/-аур(а)	-и ј -ад(а)/-уад(а) -аж -оз
(2.Sıfattan soyut isim türeten son ekler)					
		Üretken Ekler	Üretken Olmayan Ekler		
		-ость/-есть/-ность -ств(о)/-еств(о)/-инств(о) -ицин(а)/-чин(а) -и ј /- ј /- стви ј -иц(а) -от(а)/-ет(а) -изн(а)/-овизн(а) -ин(а)	-об(а) -итет		
2. Anlam açısından Türkçedeki -lık ekiyle kısmi örtüşmenin olduğu üretken olmayan ekler					
Fiilden		Sıfattan		İsimden	
-изм		-изм		-изм/-онизм -ик(а)	

BATI EDEBİYATINDA AKIMLAR

editör
OKTAY YİVLİ

HATİCE FIRAT
YASEMİN MUMCU
OKTAY YİVLİ
OĞUZHAN KARABURGU
BERNA AKYÜZ SİZGEN
NİLÜFER İLHAN

ÜMMÜHAN TOPÇU
SEFA YÜCE
HANİFİ ASLAN
METİN AKYÜZ
MEHMET SÜMER
YAKUP ÖZTÜRK

Günce Yayınları

Prof. Dr. Önder Göçgün

TİYATRO DENEN HAYAT SAHNESİ

Günce Yayınları

PROF. DR. ÖNDER GÖÇGÜN

Türk Tasavvuf Şiiri

AÇIKLAMALI VE YORUMLU ÖRNEKLERLE

Günce Yayınları

MODERN TÜRK EDEBİYATI

editör
OKTAY YİVLİ

MUHARREM DAYANÇ
OKTAY YİVLİ
MACİT BALIK
MAHMUT BABACAN
SEVİM ŞERMET

YASEMİN MUMCU
BEDİA KOÇAKOĞLU
NİLÜFER İLHAN
MAKSUT YİĞİTBAŞ
SELAMİ ALAN

Günce Yayınları